

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

І. В. Дворкін, А. В. Харченко

Методичні вказівки з навчальної дисципліни

«СУЧАСНІ НАПРЯМИ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Для аспірантів спеціальності 032 «Історія та археологія»

Харків
НТУ «ХП»
2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

І. В. Дворкін, А. В. Харченко

Методичні вказівки з навчальної дисципліни
«СУЧАСНІ НАПРЯМИ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
Для аспірантів спеціальності 032 «Історія та археологія»

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 1 від «28» січня 2022 р.

Харків
НТУ «ХП»
2022

Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Сучасні напрями історичних досліджень» для аспірантів спеціальності 032 «Історія та археологія» / уклад: І.В. Дворкін, А.В. Харченко. – Харків: НТУ «ХПІ», 2022. – 31 с.

Укладачі: І.В. Дворкін
А.В. Харченко

Рецензент: доц. Є.К. Шишкіна

Кафедра українознавства, культурології та історії науки

ЗМІСТ

1. Вступ. Мета, компетентності та результати навчання.....	5
2. Семінарські заняття: плани, методичні рекомендації, рекомендована література.....	8
3. Індивідуальне навчально-дослідне завдання.....	23
4. Тестові завдання для самоперевірки.....	26

1. ВСТУП. МЕТА, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вступ. Курс «Сучасні напрями історичних досліджень» розроблений для аспірантів, що навчаються за спеціальністю 032 «Історія та археологія» та охоплює широку проблематику сучасних підходів до вивчення історії.

У запропонованій методичній розробці вміщено плани семінарських занять та методичні рекомендації щодо підготовки до них; індивідуальні завдання для самостійної роботи з дисципліни; тестові завдання для самоперевірки та рекомендована для опанування курсу література.

Курс знайомить аспірантів із сучасними тенденціями у гуманітаристиці, а також із наступними напрями історичних досліджень:

- Соціальна історія;
- Усна історія;
- Історія повсякденності;
- Локальна історія;
- Гендерна історія;
- Дослідження історичної пам'яті;
- Українське націотворення у контексті теорій націй та націоналізму;
- Теорія модернізації;
- Багатоетнічна парадигма висвітлення історії України.

Мета вивчення навчальної дисципліни – отримання аспірантами необхідних для спеціаліста-історика знань новітніх напрямів історичних досліджень як основи формування методологічних навичок фахівця. Предмет дисципліни включає в себе наукову характеристику історії становлення та основних засад сучасних напрямів історичних досліджень.

Компетентності:

К07. Здатність здійснювати історіографічну критику, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.

К08. Володіння основами наукового пошуку історичних джерел та здійснення їхнього аналізу, з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.

К09. Здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки. Вміння здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження із найбільш актуальних історичних проблем.

К10. Розуміння основних причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей історичного процесу, набуття навичок критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.

К11. Розуміння тенденцій розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхнього зв'язку з минулим досвідом. Вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.

Результати навчання:

ПР07. Володіти методологією історіографічної критики, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.

ПР08. Знати і володіти основами наукового пошуку історичних джерел та здійснення їхнього аналізу з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.

ПР09. Демонструвати здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки, вміти здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження з найбільш актуальних історичних проблем.

ПР10. Розуміти основні причинно-наслідкові зв'язки та закономірності історичного процесу, демонструвати навички критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.

ПР11. Розуміти тенденції розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхній зв'язок з минулим досвідом. Демонструвати вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.

ПЛАНІ СЕМІНІРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар 1. Сучасні тенденції в гуманітаристиці

План:

1. Криза позитивізму в Європі на початку ХХ ст. і становлення “нової історії”.
2. Модернізм, як відповідь філософів та істориків на кризу в гуманітаристиці.
3. Міждисциплінарний підхід, як базовий елемент становлення сучасної гуманітаристики.
4. Постмодерністський виклик гуманітаристиці та історичній науці у 1980-х рр.

Методичні рекомендації

Основною метою першого семінарського заняття з дисципліни є аналіз основних тенденцій розвитку історичної науки ХХ - початку ХХІ ст., що передують розгляду окремих напрямів історичних досліджень у наступних семінарах. У першому питанні аспірант має проаналізувати позитивістську парадигму дослідження історії та визначити причини її кризи. Друге питання семінару присвячене модернізму. При підготовці до нього слід визначити який вплив він мав на розвиток історичної науки, а саме які проблеми були підняті модерністами, як змінився фокус історичних досліджень, зокрема перенесення уваги істориків на «просту людину». Окрему доповідь можна присвятити школі Анналів та її впливу на історичну науку. Третє питання має розкрити загальну тенденцію сучасних гуманітарних наук до міждисциплінарності. Окрема увага може бути приділена математичним методам в історичних дослідженнях, а також залученню істориками методів соціології, психології, географії тощо. Четверте питання семінару присвячене аналізу постмодерністської концепції та її впливу на історичну науку, а саме “лінгвістичному повороту” в методології.

Література:

1. Берк П. Нові перспективи історіописання / П. Берк. – Київ : Ніка-Центр, 2010. – 638 с.
2. Вжосек В. Історія-Культура-Метафора. Про історичне мислення / В. Вжосек. – Київ : Ніка-Центр, 2012. – 296 с.
3. Доманська Є. Історія та сучасна гуманітаристика / Є. Доманська. – Київ : Ніка-Центр, 2012. – 264 с.
4. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності / Л. Зашкільняк. – Львів : ЛНУ імені І. Франка, 1999. – 227 с.
5. Козеллек Р. Часові пласти / Р. Козеллек. – Київ : Дух і Літера, 2006. – 429 с.
6. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації / Є. Топольський. – Київ : «К. І. С.», 2012. – 400 с.
7. Яковенко Н. Вступ до історії / Н. Яковенко. – Київ: Критика, 2007.– 376 с.
8. A laboratory of transnational history: Ukraine and recent Ukrainian historiography / Edit. by G. Kasianov and P. Ther. – Budapest; New-York: CEU Press, 2009. – 310 p.
9. Burke P., Social History of Knowledge: from Gutenberg to Diderot / P. Burke. – 2013: Oxford, 268 p.

Семінар 2. Соціальна історія

План:

1. Дослідження робітничої історії крізь призму “заводських міст” України кінця XIX –початку XXI ст.
2. Теорія антимодернізації в сучасній українській історіографії.
3. Модернізація українського суспільства наприкінці XIX – в першій половині XX ст.
4. Українська школа соціальної історії наприкінці XX – на початку XXI ст.

Методичні рекомендації

Основною метою семінарського заняття з є аналіз наймасштабнішого напрямку у сучасній історичній науці – соціальної історії. У першому питанні

здобувач знайомиться з дослідженнями присвяченими «робітничій історії», які стали першими ґрунтовними розвідками проведеними піонерами соціальної історії на Заході у середині ХХ ст. В сучасній українській історіографії дослідження робітничої історії залишаються достатньо новаторським підходом і надають достатньо плідний матеріал для вивчення українського суспільства означеного періоду. Друге та третє питання семінару споріднені між собою, хоча торкаються протилежних за результатами соціально-економічних та суспільно-політичних процесів, які можна описати крізь теорію модернізації. Здобувачу слід ознайомитись з самою теорією модернізації та її критикою в сучасній науці, а також з концептом антимодернізації. Четверте питання семінару присвячено вивченню сучасної історіографічної ситуації у дослідженнях соціальної історії в Україні. Для розуміння питання необхідно простежити генезу досліджень з соціальної історії у радянський період та у 1990-ті-2000-ні рр.

Література:

1. Горобець В. Влада та соціум гетьманату / В. Горобець. – Київ : Інститут історії України НАН України, 2009. – 270 с.
2. Маслійчук В. Провінція на перехресті культур / В. Маслійчук. – Харків : Харківський приватний музей міської садиби, 2007. – 399 с.
3. Радимен В., Плуг, мор і нафта: як людство здобуло контроль над кліматом / В. Радимен. – Київ : Ніка-Центр, 2013. – 272 с.
4. Чорний Д. По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / Д. Чорний. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 304 с.
5. Labov J., Transatlantic Central Europe. Contesting Geography and Redefining Culture beyond the Nation / J. Labov. – Budapest-New-York: CEU Press, 2019. – 210 p.
6. Thompson E., Patrician Society, Plebeian Culture // Journal of Social History, 1974, Vol. 7, pp. 382-405.

Семінар 3. Усна історія

План:

1. Усна історія як засіб для роботи зі свідками Чорнобильської аварії.
2. Підготовка опитувальника і робота з інформантами в мікрогрупі (родина, студентська група).
3. Роль британської історичної школи у становленні усної історії.
4. Наукова критика усноісторичних джерел.

Методичні рекомендації

Усна історія відносно новий напрямок історичної науки, але такий, що вже міцно закріпив за собою позиції необхідного для всебічного висвітлення тієї чи іншої теми. Семінар передбачає отримання здобувачем не лише теоретичних знань з використання відповідної методології, але і практична робота з усноісторичним джерелом. Перше питання дає можливість здобувачу ознайомитись із корисністю методу для дослідження найбільш актуальних для суспільства тем, зокрема проблемі Чорнобильської аварії та її наслідків. Друге питання дає можливість практичного застосування отриманих раніше теоретичних знань. Здобувач зможе за допомогою викладача створити опитувальник-анкету та провести самостійне інтерв'ю. Третє питання ознайомить здобувача із історією становлення усної історії та однією з найпотужніших наукових шкіл у її формуванні. Четверте питання присвячено важливій тематиці наукової критики усноісторичних джерел. Українська історична наука за останні десятиліття пройшла певний шлях у сприйнятті і використанні методу – від його заперечення консервативними науковцями до сприйняття і активного використання сьогодні.

Література:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / А. Ассман. – Київ : Ніка-Центр, 2016. – 440 с.
2. Карут К. Почути травму / К. Карут. – Київ : Дух і Літера, 2017, 496 с.
3. Сурева Н. Правила видання джерел усної історії / Н. Сурева. – Запоріжжя : Тандем-Р, 2005. – 16 с.

4. Томсон А. Чотири зміни парадигм в усній історії [Електронний ресурс] / А. Томсон. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Szikz/2008_11_12/02_Thomson.pdf
5. Alexievich S., Secondhand Time: The Last of The Soviets / S. Alexievich. – New-York : Random House, 2017. – 496 p.
6. Blythe R. Akenfield / R. Blythe. – London : Penguin, 2005. – 288 p.
7. McNeil L. Six Rules for Creating an Oral History [Electronic Resource] / L. McNeil. – Access: <https://lithub.com/six-rules-for-creating-an-oral-history/>.
8. Terkel S., Hard Times: An Oral History of the Great Depression / S. Terkel. – New-York : The New Press, 2005. – 475 p.
9. The Oral History Reader / Ed. by A. Thomson. – London : Routledge, 2006, 592.
10. Ritchie D., Doing Oral History: The Practical Guide / D. Ritchie. – Oxford : Oxford University Press, 2014. – 368 p.

Семінар 4. Історія повсякденності

План:

1. Французька школа повсякденності – історія структур.
2. Італійська школа повсякденності – мікроісторія.
3. Арон Гуревич, як унікальний приклад радянського історика повсякдення.
4. Українська історіографія історії повсякденності.

Методичні рекомендації.

Семінар присвячено одному з найпопулярніших напрямків досліджень не лише історичної науки, а в цілому гуманітаристики другої половини ХХ ст. В українській історичній науці зацікавлення і активне використання методології стало характерним у 2000-ні рр. 1 питання знайомить здобувача зі школою-засновницею напрямку. Французький структуралізм змінив історичні дослідження у міжвоєнний період та у дослідженнях 1950-х рр. Друге питання надає здобувачу інформацію про інший фокус досліджень повсякдення – мікроісторію італійської школи. Протилежна за підходом італійська школа

доповнила запропоновану французькими дослідниками методологію. Здобувач отримає можливість порівняти макро та мікрометоди у історичних дослідженнях. Третє питання дає можливість здобувачу ознайомитись із появою історії повсякдення в радянській історичній школі, крізь кейс одного з провідних дослідників-медієвістів. Четверте питання висвітлює становлення і розвиток історії повсякдення в українській історичній науці, крізь кальковане і баналізоване сприйняття у 2000-ні рр до появи ґрунтовних історичних досліджень в наступні десятиліття.

Література:

1. Даймонд Д., Зброя, мікроби і харч / Д. Даймонд. – Київ : Ніка-Центр, 2009. – 488 с.
2. Коляструк О. А. Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці / О. А. Коляструк // Український історичний журнал, 2007. – № 1. – С. 174-184.
3. Нариси повсякденного життя радянської України в добу НЕПу (1921–1928 рр.). – Київ : Інститут історії України НАН України, 2010. – 827 с.
4. Удод О. А. Про історію повсякденності / О. А. Удод // Бористен. – 2000. – № 4. – С. 7-13.
5. Фаган Б., Чим ми займалися в ліжку / Б. Фаган. – Київ : SNOWDROP, 2019. – 272 с.
6. Черчович І., Подружні зради в галицьких сім'ях кінця XIX початку XX ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uamoderna.com/md/cherchovych-galicia-adultery>.
7. Шивельбуш В., Розчаклована ніч. До історії штучного світла у XIX ст. / В. Шивельбуш. – Київ : Ніка-Центр, 2014. – 215 с.
8. Everyday Life in The Balkans / Ed. by D. Montgomery. – Indiana : Indiana University Press, 2019. – 401 p.
9. Sarti R., Europe at Home: Family and Material Culture, 1500-1800 / R. Sarti. – New Haven : Yale University Press, 2004. – 384 p.

10. Flanders J., *The Victorian City: Everyday Life of Dicken's London* / J. Flanders. – New-York : St. Martin's Griffin, 2015. – 560 p.

Семінар 5. Локальна історія

План:

1. Історіографія регіональних досліджень: від історичного краєзнавства до «нової локальної історії».
2. Історична урбаністика в Україні і світі.
3. Історія Харкова та Слобожанщини в сучасній українській історіографії.

Методичні рекомендації

Вивчаючи 1 питання слід ознайомитись з основними сучасними підходами до локально-історичних досліджень, а також з основними принципами класичного краєзнавства. Звернути увагу на те, що представники «нової локальної історії» зосереджують свою увагу на усебічному дослідженні тієї чи іншої локальної спільноти, як соціального організму, що розвивається. Надалі доцільним є аналіз підходів до локально-історичних досліджень в історіографії європейських країн та України. Вивчити досвід діяльності Відділу регіоналістики Інституту історії НАН України. Досліджуючи історичну урбаністику, варто вслід за теоретичним здобутками урбан-історії в Європі та Україні звернути увагу на реалізацію освітніх та наукових проєктів в Україні. Зокрема, проаналізувати викладання цього актуального напрямку в ЗВО, а також діяльність Центру міської історії Центрально-Східної Європи. Розглядаючи сучасну історіографію історії Харкова та Слобожанщини, варто визначити основні напрями та тенденції новітніх досліджень українських істориків, звертаючи увагу на їхні методологічні підходи.

Література:

1. Верменич Я.В. Історична регіоналістика в Україні: теоретико-методологічні проблеми [Текст] : Дис... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Я. Верменич ; НАН України, Інститут історії України. – Київ, 2005. – 454 арк.
2. Верменич Я. В. Історична регіоналістика: навчальний посібник / Я. В.Верменич; відп. ред. В. А.Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 412 с

3. Верменич Я. Нова локальна історія та історична регіоналістика: експлікація термінів / Я. Верменич // Регіональна історія України: Зб. наук. ст. –Київ: Інститут історії України НАН України, 2007. – Вип. 1. – С. 13–28.
4. Верменич Я.В. Урбаністика історична [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Urbanistyka>
5. Відділ історичної регіоналістики.. – Режим доступу : http://history.org.ua/uk/structure/v_rpu
6. Кот С.І. Краєзнавство та краєнавство історичне / С.І. Кот // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Київ: В-во «Наукова думка», 2008. – 568 с. – Режим доступу : http://www.history.org.ua/?termin=Kraeznavstvo_Istoriczne
7. Студії з регіональної історії серія видань / Інститут історії України Національної академії наук України . – Режим доступу : http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JUU_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=stdregion
8. Центр міської історії Центрально-Східної Європи . – Режим доступу : <http://www.lvivcenter.org/uk/>

Семінар 6. Гендерна історія

План:

1. Вплив соціальних рухів і протестів другої половини 1960-х рр. у Західній Європі та Північній Америці на становлення жіночих студій.
2. Історичні портрети діячок феміністського руху – Симона де Бовуар, Фрида Кало та інші.
3. Емансипація радянської жінки у 1920–1930-х рр.
4. Гендерні дослідження в сучасній Україні.

Методичні рекомендації

Семінар присвячено проблематиці актуальній як з наукової, так і з суспільної точки зору. Українське суспільство і сьогодні час від часу збурюється дискусіями на навкологендерну тематику. Перше питання розкриває для здобувача щільний зв'язок між становленням гендерних студій та соціальними, емансипаційними рухами на Заході у 1960-ті-1970-ті рр. Друге питання розкриває тему становлення та розвитку напрямку гендерних досліджень крізь кейси важливих дійових осіб – науковок та активісток жіночого руху. Третє питання розкриває для здобувача період активних дискусій з приводу жіночої емансипації в радянську добу. Здобувач має можливість простежити як переваги так і недоліки радянського досвіду, порівнявши їх з ситуацією в Європі міжвоєнного періоду. Четверте питання присвячено становленню та розвитку гендерних студій в сучасній Україні, від їх критичного та зверхнього сприйняття консервативною частиною української академії до зміцнення позицій протягом 2010-х рр.

Література:

1. Гавришко М., Жіночі історії війни. Долаючи тишу / М. Гавришко. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2018. – 239 с.
2. Диса К., Історія з відьмами. Суди про чари в українських воєводствах Речі Посполитої XVII-XVIII століття / К. Диса. – Київ : Критика, 2008. – 302 с.
3. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. Кісь. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2008. – 272 с.
4. Кісь О. Чи/якою потрібна в Україні її жіноча історія? // Критика № 1-2, 2013. – С. 183–184.
5. Марценюк Т., Чому не варто боятися фемінізму / Т. Марценюк. – Київ : Видавничий дім «КОМОРА», 2018. – 325 с.
6. Українські жінки у горнілі модернізації / За ред. О. Кісь. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. – 303 с.

7. Хромейчук О., Де місце жінок в українській політиці пам'яті? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/de-mistse-zhinok-ukrainska-politika-pamyati/>.
8. Read S., Maids, Wives, Widows: Exploring Early Modern Women's Lives, 1540-1740 / S. Read. – Barnsley : Pen & Sword History, 2015. – 241 p.
9. Women and The Holodomor Genocide / Ed. by V. Malko. – Fresno : The Press at California State University, 2019. – 143 p.

Семинар 7. Дослідження історичної пам'яті

План:

1. «Memory studies»: історія розвитку та місце в сучасній історіографії.
2. Концепція «місць пам'яті» П'єра Нора та її критика.
3. Політика пам'яті та проблема інструменталізації історії в Україні і світі.
4. «Важкі питання» історичної пам'яті в Україні.

Методичні рекомендації

Вивчаючи перше питання, потрібно почати з визначення основних понять, а саме колективна пам'ять, історична пам'ять, політика пам'яті, історична політика. При цьому потрібно дослідити включення цих понять в історіографічний дискурс, проаналізувавши роботи західних та українських істориків. Окремо, у другому питанні слід звернути увагу на концепцію «місць пам'яті» П'єра Нора, що відіграла та продовжує відігравати велику роль у дослідженнях історичної пам'яті, зокрема й через її критику. Політику пам'яті та історичну політику в сучасній Україні варто розглянути на прикладі українського законодавства (законів про декомунізацію), діяльності Українського інституту національної пам'яті, державних та громадських інституцій. Окремо варто зупинитися на проблемі інструменталізації історії в Україні у порівнянні з іншими країнами. Найкраще це можна зробити на прикладі інтерпретації «важких питань» української та світової історії (четверте питання). Для аналізу та обговорення у контексті політики пам'яті рекомендуються такі теми: Голодомор 1932-1933 рр., окупаційний режим в роки Другої світової війни, колабораціонізм, розгортання

антинацистського Руху опору в Україні, Голокост в Україні, вивезення на примусові роботи до Німеччини тощо.

Література:

1. Гобсбаум Е. Вступ : винаходження традицій // Винайдення традицій / За ред. Е. Гобсбаума та Т. Рейнджерса. – Київ, 2005. – С. 12–28.
2. Грицак Я. Пам'ять і нація/ Я. Грицак// Страсті за націоналізмом : стара історія на новий лад. – Київ, 2011. – С. 271 – 278.
3. Зерній Ю. Генеза та сучасний зміст поняття історичної пам'яті/ Ю. Зерній. // Стратегічний пріоритети. – 2008. – № 1. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/6/6.pdf>
4. Касьянов Г.В. Історична пам'ять та історична політика: до питання про термінологію й генеалогію понять / // Український історичний журнал. — 2016. — № 2. — С. 118-137. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/125193>
5. Нора П. Історія як захист від політики. – Режим доступу: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/istoriya-i-pamyat-vazhki-pitannya/117-pier-nora-istoriia-iak-zakhyst-vid-polityky>
6. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / Пер. з фр. А. Рєпи. – Київ: ТОВ "Видавництво «КЛІО», 2014. – 272 с.
7. Портнов А. «Велика вітчизняна війна» в політиці пам'яті Білорусі, Молдови та України: кілька порівняльних спостережень / А. Портнов // Україна модерна. – 2009. – 4(15). –С. 206–218.
8. Портнов А. Історії для домашнього вжитку: Есеї про польсько-російсько-український трикутник пам'яті. – Київ: Критика, 2013. – 344 с.
9. Портнов А. В. Між «Центральною Європою» та «Русским миром»: Сучасна Україна у просторі міжнародних інтелектуальних дискусій. — Київ: НІСД, 2009. — 160 с.
10. Про затвердження Положення про Український інститут національної пам'яті // Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення від 31.01.2011 № 74. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74-2011-%D0%BF>

11. Український інститут національної пам'яті [Офіційний сайт]. – Режим доступу:
<http://www.memory.gov.ua/>
12. Яковенко Н. Вступ до історії / Яковенко Н. – Київ: Критика, 2007.– 376 с.

Семінар 8. Українське націотворення у контексті теорій націй та націоналізму. Теорія модернізації. Багатоетнічна парадигма висвітлення історії України.

План:

1. Примордіалістська та модерністська концепції націотворення. Модерністські підходи та теорії (М. Грох, Б. Андерсон, Е. Гобсбаум, Е. Геллнер).
2. Проблема українського націотворення в сучасній історіографії.
3. Модернізаційна теорія.
4. Традиційна та багатоетнічна парадигми вивчення історії України.
5. Сучасна українська історіографія історії національних громад України: загальні тенденції.

Методичні рекомендації

Висвітлюючи перше питання, доцільно розглянути примордіалістську концепцію націотворення, визначити їх основні тези. Надалі слід проаналізувати модерністський підхід до проблеми, ознайомившись з роботами Б. Андерсона, Е. Геллнера та ін. Для більш повного розуміння першого та другого питання слід проаналізувати концепцію М. Гроха стосовно стадій формування національного руху у бездержавних народів та концепцію “українського проекту” Р. Шпорлюка. Надалі аспірантам пропонується навести приклади як теоретичних, так і практичних розвідок сучасних українських та закордонних істориків з проблематики українського націотворення у ХІХ - ХХ ст., на різних його стадіях. Таим чином можна буде окреслити наявну історіографічну ситуацію (друге питання). Розгляд третього питання варто розпочати із аналізу становлення і подальшої кризи теорії модернізації, формулювання власне терміну “модернізація”. Надалі слід зосередитися на основних етапах модернізації власне українського суспільства протягом нового та новітнього часу. Четверте питання

семінарського заняття присвячене аналізу двох парадигм вивчення історії України - традиційної, сформованої у добу позитивізму, та багатоетнічної, що постав як спроба переосмислення першої. Для цього пропонується опрацювати роботи А. Капеллера, П.Р. Магочія та інших. У п'ятому питанні аспірантами пропонується визначити загальні тенденції історіографії історії національних громад України, зосередившись, на вибір, доповідача, на певному історичному етапі, території або, власне, національній громаді.

Література:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Б. Андерсон. – Київ: Критика, 2001. – 272 с.
2. Величенко С. Чи можливо тепер науково переписувати історію підросійської України? // Критика. – 2009. – вересень - жовтень.
3. Гобсбаум Е. Вступ : винаходження традицій // Винайдення традицій / За ред. Е. Гобсбаума та Т. Рейнджерса. – К., 2005. – С. 12–28
4. Головка В.В. Модернізації теорії [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. - 728 с.: іл.. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Modernizatsii_teorii (останній перегляд: 15.11.2021)
5. Грицак Я. Нарис історії України: формування української модерної нації ХІХ – ХХ ст. / Я. Грицак. – Київ, 2019. – 656 с.
6. Грицак Я. Як викладати історію після 1991 р.? / Я. Грицак // Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад. С. 17–32.
7. Єкельчик С. Історія України: становлення модерної нації / За ред. М. Климчука; Авториз. пер. з англ. А. Цимбал. – Київ: Laurus, 2011. – 376 с.
8. Капелер А. Громадянська чи етнічна нація. Зауваги з теорії та історіографії / А. Капелер // Україна. Процеси націотворення. – Київ, 2011. – 13–28.
9. Капелер А. Мала історія України / Капелер А. – Київ, 2007. – 264.
10. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. — Київ, 1999. – 352 с. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/kasian/kas13.htm>

11. Концепція та програми викладання історія в школі (проекти) / Упоряд. Н. Яковенко, Л. Ведмідь. – Київ, 2009. – Режим доступу :<http://keui.files.wordpress.com/2011/03/konceptija.pdf>
12. Магочій П.-Р. Україна: історія її земель і народів / П.-Р. Магочій. – Ужгород, 2012. – 794 с.
13. Націоналізм. Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера. – Київ, 2010. – 684 с.
14. Плохій С. Між історією та нацією: Павло-Роберт Магочій і переосмислення української історії/ С. Плохій // Критика. – 2011 – Вересень - жовтень.
15. Портнова Т. Українські міста Російської імперії середини XIX - початку XX ст. в світлі модернізаційної теорії // Historians. - Режим доступу: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/242-tetiana-portnova-ukrainski-mista-rosiiskoi-imperii-seredyny-khikh-pochatku-khkh-stolit-v-svitli-modernizatsiinoi-teorii>
16. Разом на одній землі. Історія України багатокультурна. Посібник для учнів. – Режим доступу :<http://www.novadoba.org.ua/ukr/together-on-the-same-land-book>
17. Шпорлюк Р. Імперія та нації (з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі). – Київ, 2000. – 354 с. – Режим доступу :<http://litopys.org.ua/sporl/sh.htm>
18. Яковенко Н. Лікнеп для професора// Дзеркало тижня. – 2008. – №8. – Режим доступу :http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/liknep_dlya_profesora.html
19. Яковенко Н. Одна Клію, дві історії // Критика. -2002. – грудень.
20. Davies, Norman. (1997). Europe: A History . London: Pimlico
21. Dvorkin, I., Kharchenko, A., Telukha, S. The establishment of the Kharkiv Practical Technological Institute in the context of modernization // History of Science and Technology. – 2020. – №10(2). – С. 266-280.
22. Tipps D. Modernization Theory and the Comparative Study of Societies: A Critical Perspective // Comparative Studies in Society and History. – 1973. – Vol. 15, No. 2

– pp. 199-226. - Режим доступа:
[https://www.brooklyn.cuny.edu/web/aca_socialsciences_polisci/150422_IA_Comps
_Modernization-Theory-Comparative-Study-Of-Societies.pdf](https://www.brooklyn.cuny.edu/web/aca_socialsciences_polisci/150422_IA_Comps_Modernization-Theory-Comparative-Study-Of-Societies.pdf)

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Вимоги. Аспірантська контрольна робота – це письмова самостійна праця на обрану тему. Робота, у практичній частині, має бути максимально наближена до теми, що розробляє аспірант. Це дасть можливість на практиці застосувати набуті під час вивчення дисципліни знання (один з розділів має бути присвячений можливостям сучасних напрямів історичного дослідження для власного проекту аспіранта).

Аспірант самостійно обирає тему контрольної роботи та консультується у викладач щодо науково-дослідної літератури та розробляє план контрольної роботи. Робота оформляється згідно з існуючими вимогами та прилюдно захищається на семінарському занятті із обов'язковим використанням презентації.

Структура контрольної роботи (рекомендований загальний об'єм – 0,5 друкарського аркуша (13–20 тисяч знаків):

1. Титульна сторінка.
2. План роботи.
3. Текст: а) вступ, б) 2-3 розділи, в) висновки.
4. Список використаної літератури (рекомендовано не менш 10 позицій).

Рекомендовані теми для самостійної роботи:

1. Аналіз інтернет-ресурсів з проблематики соціальної історії.
2. Соціальний міф та утопія.
3. Соціальна структура українського суспільства модерної доби (XVI–XVIII століть).
4. Соціальна модернізація суспільства в XIX столітті.
5. Формування «радянського суспільства»: аналіз невдалого проекту.
6. Аналіз інтернет-ресурсів щодо проблематики усної історії.
7. Чи можна знайти усну історію до XX століття?

8. Методологія підготовки та проведення інтерв'ю для усноісторичного дослідження.
9. Повсякдення радянської людини епохи Застою (1960–1970-ті рр.).
10. Історія українського національного одягу.
11. Історія кухні народів України (українців, євреїв, поляків, кримських татар, росіян).
12. Сучасні наукові підходи до локальної історії.
13. Аналіз Інтернет-ресурсів, присвячених історії міст України.
14. Історія полків Слобідської України у XVII–XVIII століттях.
15. Харків – перша столиця Радянської України.
16. Харківщина в роки Другої світової війни.
17. Аналіз Інтернет-ресурсів щодо проблематики гендерної історії.
18. Становище радянської жінки у 1920-ті рр.
19. Становище жінки в історичних традиціях народів України.
20. Проблема жіночої освіти в українській історії.
21. Сфера зайнятості жінки у добу Давньоруської держави.
22. Сучасні підходи до визначення поняття «історична пам'ять».
23. Імперська політика пам'яті по відношенню до українців у XIX – на початку XX століття.
24. Голодомор та Голокост – «важкі питання» української історичної пам'яті.
25. Друга світова війна у сучасному українському дискурсі.
26. Переяславська рада 1654 р. в радянській політиці пам'яті.
27. Сучасна політика пам'яті в Україні.
28. Сучасні теорії нації та націоналізму: короткий історіографічний огляд.
29. Теорія розвитку національних рухів Мирослава Гроха.
30. Основні етапи українського національного руху XIX – початку XX століття: модерністський підхід.
31. Ключові постаті українського національного руху XIX століття: В. Антонович, М. Драгоманов, І. Франко.

32. Українські державні утворення доби революційних подій 1917–1920 рр.
33. Українська радянська державність.
34. Харків в українському національному русі ХІХ – початку ХХ століття.
35. Польське та єврейське населення України в роки Української революції середини ХVІІ ст.
36. Історія Кримського ханства у 1449–1783 рр.
37. Національний склад міст в українських землях Російської та Австро-Угорської імперій (ХІХ – початок ХХ століття).
38. Національні меншини УСРР в роки коренізації.
39. Національні територіальні утворення в Радянській Україні у 1920–1930-ті рр.
40. Динаміка змін національного складу населення України (1950–2021 рр.).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Доцільність використання методів природничих наук при вивченні суспільства - один з основних постулатів

- А. Позитивізму
- Б. Модернізму
- В. Постмодернізму

2. Традиційна національна парадигма історії України сформувалася

- А. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.
- Б. У період Української революції 1917 – 1921 рр.
- В. У 1920-ті рр.

3. Концепцію «місце пам'яті» розробив:

- А. Бенедикт Андерсон
- Б. П'єр Нора
- В. Морис Альбвакс

4. Сприйняття нації як об'єктивної даності, що існує з прадавніх часів, точка зору:

- А. Позитивістів
- Б. Примордіалістів
- В. Модерністів

5. Концепцію нації як уявленої політичної спільноти запропонував:

- А. Бенедикт Андерсон
- Б. Ерик Гобсбаум
- В. П'єр Нора

6. «Тотальна історія» школи Анналів передбачала:

- А. Вивчення усієї політичної історії певної країни
- Б. Вивчення усього, що пов'язано з людською діяльністю
- В. Відмова від дослідження соціальної історії

7. Концепцію «Винайдення традицій» запропонував:

- А. Роман Шпорлюк
- Б. Мирослав Грох
- В. Ерик Гобсбаум

8. Політика пам'яті це -

- А. Історія політичних уявлень
- Б. Історичні уявлення певної політичної сили
- В. Різноманітні суспільні практики і норми, що регулюють колективну пам'ять

9. Згідно з модерністською концепцією політичні нації виникають:

- А. У середині XVII ст.

Б. Наприкінці XVIII ст.

В. У другій половині XIX ст.

10. Нова локальна історія це -

А. Напрямок в історичному краєзнавстві

Б. Історія локальних спільнот Нового часу

В. Новий напрямок досліджень окремих просторових регіонів

11. Андроцентризм є одним з термінів яким послуговується

А. Гендерна історія

Б. Історія повсякдення

В. Усна історія

12. Першими дослідження у напрямку «нової соціальної історії» були розвідки з історії

А. Французьких дворян часів Людовика XIV

Б. Британських робітників часів індустріалізації XIX ст.

В. Російських селян міжвоєнного періоду XX ст.

13. «Гендер» був терміном і поняттям яке зародилось у галузі

А. Медицини

Б. Соціології

В. Історії

14. Сприйняття нації як об'єктивної даності, що існує з прадавніх часів, точка зору:

- А. Позитивістів
- Б. Примордіалістів
- В. Модерністів

15. Продемонструвати світ ідей італійського середньовіччя крізь кейс одного млинаря у своїй книзі зміг

- А. Фернан Бродель
- Б. Карло Гінзбург
- В. Борис Миронов

16. Для досліджень з усної історії найбільш плідним періодом стало

- А. XVIII ст. і процес закріпачення.
- Б. XIX ст. і міграції населення.
- В. XX ст. і Друга світова війна.

17. Ідея “Herstory” в свій час була задекларована прихильниками

- А. Соціальної історії
- Б. Усної історії
- В. Гендерної історії

18. Історія повсякдення це

- А. Дослідження специфічного досвіду та поведінки окремих індивідів
- Б. Дослідження груп та структур
- В. Дослідження динамічної сукупності уявлень і практик статі

19. Габітус – це термін запропонований

А. Марком Блоком

Б. Джованні Леві

В. П'єром Бурдьє

20. Інфантецид – це термін який описує

А. Обряд ініціації у суспільстві Давньої Русі

Б. Явище дітовбивства характерне для різних регіонів та хронологічних періодів

В. Шлюбні традиції Гетьманщини.

Навчальне видання

Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Сучасні напрями історичних досліджень» для аспірантів спеціальності 032 «Історія та археологія»

Укладачі:

ДВОРКІН Ігор Володимирович

ХАРЧЕНКО Артем Вікторович

Відповідальний за випуск проф. Скляр В. М.

Роботу до видання рекомендував проф. Кіпенський А. В.

В авторській редакції

План 2022 р., поз. 107

Підп. до друку (дата підпису проректора) _____

Гарнітура Times New Roman. Обсяг 1,3 д.а.

Видавничий центр НТУ «ХПІ».

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08.2017 р.

61002, Харків, вул. Кирпичова, 2